

**IMPLEMENTACIJA
DIREKTIVE (EU) 2024/1385
O SUZBIJANJU NASILJA
NAD ŽENAMA I NASILJA U
PORODICI U ZAKONE BiH**

**IMPLEMENTACIJA DIREKTIVE
(EU) 2024/1385
O SUZBIJANJU NASILJA NAD ŽENAMA
I NASILJA U PORODICI U ZAKONE BiH**

Septembar, 2024.

.....

Naslov: IMPLEMENTACIJA DIREKTIVE (EU) 2024/1385 O SUZBIJANJU NASILJA NAD ŽENAMA I NASILJA U PORODICI U ZAKONE BiH

Autor: Filip Novaković

Dizajn i prelom: Dajan Špirić

Izdavač: Helsinški parlament građana Banja Luka

Godina: 2024.

Ovaj materijal je potpuno ili delimično finansiran od strane UK International Development i Fondacije Kvinna till Kvinna, koje se ne moraju nužno slagati sa mišljenjima izraženim u njemu. Autor/ica je jedini odgovoran za sadržaj.

This material is completely or partly financed by UK International Development and The Kvinna till Kvinna Foundation, that do not necessarily agree with the opinions expressed within. The author alone is responsible for the content.

IMPLEMENTACIJA DIREKTIVE (EU) 2024/1385 O SUZBIJANJU NASILJA NAD ŽENAMA I NASILJA U PORODICI U ZAKONE BiH

1. Uvod

Direktiva (EU) 2024/1385 o suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici usvojena je u redovnom zakonodavnom postupku od strane ko-legislatora – Europskog parlamenta i Vijeća Europske unije – 14. maja 2024. godine, objavljena je u „Službenom listu Europske unije“ 24. maja 2024. godine, a stupila na snagu dvadeset dana kasnije.

Nasilje nad ženama i nasilje u porodici sveprisutni su problemi širom Europske unije (EU), koji pogađaju milijune žena u državama članicama, ali i onima koje teže to postati, poput Bosne i Hercegovine. Procjenjuje se da je jedna od tri žene u EU tokom života doživjela neki oblik fizičkog, psihičkog ili seksualnog nasilja.¹ Nadalje, jedna od dvije žene suočila se sa seksualnim uznemiravanjem, što naglašava raširenost rodno zasnovanog nasilja. Zabrinjavajuće je da jedna od dvadeset žena izjavljuje da je bila silovana. Porast internetskih platformi dodatno je pogoršao ovaj problem, s porastom nasilja na internetu koje je posebno usmjereno na žene u javnom životu. Statistike pokazuju da se jedna od dvije mlade žene susrela s rodno zasnovanim *cyber* nasiljem. Nasilje nad ženama proteže se i na radnom mjestu, gdje otprilike jedna trećina žena u EU koje su doživjele seksualno uznemiravanje navodi da se to dogodilo u njihovom profesionalnom okruženju.²

Kao odgovor na ove alarmantne trendove, Direktiva (EU) 2024/1385 uspostavlja sveobuhvatne mjere usmjerene na sprječavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Ona pruža okvir minimalnih standarda za definisanje određenih krivičnih djela i odgovarajućih kazni u ključnim područjima, uključujući seksualno iskorištavanje žena i djece, kao i *cyber* nasilje i kriminal. Pored toga, Direktiva se bavi pravima žrtava, osiguravajući da dobiju odgovarajuću zaštitu i podršku

1 Violence against women: new EU proposal likely to face challenges, dostupno na: <https://ukandeu.ac.uk/violence-against-women-eu-proposal/>, pristupljeno: 26.08.2024. godine.

2 Combating violence against women and domestic violence, dostupno na: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2022\)730332](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2022)730332), pristupljeno: 26.08.2024. godine; Violence against women and domestic violence: The new Commission proposal in light of European Parliament requests, dostupno na: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU\(2022\)730329](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU(2022)730329), pristupljeno: 26.08.2024. godine.

prije, tokom i nakon pravnog postupka. Ona predviđa da se nacionalnim zakonima utvrde odredbe za zaštitu žrtava, usluge podrške i mehanizmi za prevenciju i ranu intervenciju za zaustavljanje nasilja prije nego ono eskalira.³

Hitnu potrebu za rješavanjem nasilja nad ženama, zaštitom žrtava i pozivanjem na odgovornost počinitelja uočljivo je istaknula predsjednica Europske komisije u svojim političkim smjernicama iz 2019. godine, označivši to kao visoki prioritet na zakonodavnom planu EU.⁴ Ova je obaveza dodatno ugrađena u Strategiju EU za rodnu ravnopravnost 2020-2025,⁵ te formalizovana usvajanjem Direktive (EU) 2024/1385 u maju 2024. godine.⁶

Direktive EU čine dio sekundarnog zakonodavstva, te ih donose institucije Unije saglasno Ugovoru o funkcioniranju Europske unije.⁷ Međutim, da bi direktiva postala „zakon“. države članice je moraju „prenijeti“ u svoje nacionalno pravo. Kako će države članice to učiniti, njima je ostavljeno na diskreciju (npr. usvoji potpuno novi zakon, izmijeniti postojeće i slično). Države članice su u obavezi „prenijeti“ direktive u svoje nacionalno pravo. Saglasno Sporazumu o stabilizaciji i prudurživanju Bosna i Hercegovina se obavezala da će usaglasiti svoje unutrašnje pravo sa pravnom stečevinom (*acquis communautaire*) europskih zajednica, odnosno EU.

3 A first insight into the EU proposal for a Directive on countering violence against women and domestic violence, dostupno na: <https://www.ejiltalk.org/a-first-insight-into-the-eu-proposal-for-a-directive-on-countering-violence-against-women-and-domestic-violence/>, pristupljeno: 26.08.2024. godine.

4 Ursula von der Leyen, A Union that strives for more, My agenda for Europe: political guidelines for the next European Commission 2019-2024, dostupno na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/43a17056-ebf1-11e9-9c4e-01aa75ed71a1>, pristupljeno: 26.08.2024. godine.

5 A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020-2025, dostupno na: <https://www.europeansources.info/record/a-union-of-equality-gender-equality-strategy-2020-2025/>, pristupljeno: 26.08.2024. godine.

6 Nakon navedenog, Europska komisija je 8. marta 2022. godine predložila nacrt pravnog akta za rješavanje kritičnog pitanja nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Vijeće Europske unije usvojilo je svoje opšte stajalište o predloženom zakonodavstvu 9. juna 2023. godine. Potom je Europski parlament, tokom plenarne sjednice 12. maja 2023. godine, odobrio svoje pregovaračko stajalište o prijedlogu. Neslužbeni dogovor o kompromisnom tekstu postignut je između ko-zakonodavaca 6. februara 2024. godine. Taj je kompromis formalno potvrdio Europski parlament 24. aprila 2024. godine, a Vijeće 7. maja 2024. godine. Konačni akt potpisali su ko-zakonodavci 14. maja 2024. godine i objavljen je u „Službenom listu Europske unije“ 24. maja 2024. godine. EU rules on combating violence against women, dostupno na: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA\(2024\)760440](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA(2024)760440), pristupljeno, 26.08.2024. godine; Directive (EU) 2024/1385 on combating violence against women and domestic violence, dostupno na: <https://www.europeansources.info/record/proposal-for-a-directive-on-combating-violence-against-women-and-domestic-violence/>, pristupljeno: 26.08.2024. godine; Women This Week: European Parliament Combating Violence Against Women, dostupno na: <https://www.cfr.org/blog/women-week-european-parliament-combating-violence-against-women>, pristupljeno: 26.08.2024. godine; Combating violence against women and domestic violence, dostupno na: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2023\)739392](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2023)739392), pristupljeno: 26.08.2024. godine.

7 Član 288. Ugovora o funkcioniranju Europske unije, „Službeni list Europske unije“, C 202/47 od 7. 6. 2016. godine.

2. Zašto Direktiva (EU) 2024/1385?

Direktiva (EU) 2024/1385 uspostavljena je sa ciljem borbe sa raširenim problemom nasilja nad ženama i nasilja u porodici širom Europske unije, odnosno njenih država članica, kao i kandidata za članstvo. Potreba za takvom direktivom proizlazi iz alarmantne prevalencije rodno zasnovanog nasilja, rastuće prirode prijetnji i praznina u pravnoj zaštiti u državama članicama EU. Ovom zakonodavnom mjerom europski ko-zakonodavci nastoje stvoriti usklađeni pristup, osiguravajući učinkovite mehanizme prevencije, zaštite i krivičnog gonjenja u svim zemljama članicama EU.

(1) Prevalencija i uticaj nasilja nad ženama i nasilja u porodici

Nasilje nad ženama i nasilje u porodici i dalje su sveprisutni društveni problemi unutar Europske unije. Statistički podaci pokazuju da je svaka treća žena u EU doživjela fizičko ili seksualno nasilje od svoje 15. godine, a svaka druga žena suočena je sa seksualnim uznemiravanjem. Ovo nasilje nije ograničeno na fizičke prostore; uspon digitalnih tehnologija doveo je do porasta nasilja na internetu, posebno usmjerenog na žene u javnim ulogama kao što su novinarki, političarke i aktivistice.⁸ Takvo nasilje ne samo da krši temeljna ljudska prava žena, već i produžava nejednakost spolova, ograničava mogućnosti žena i potkopava njihovo sudjelovanje u javnom i profesionalnom životu.

(2) Porast cyber nasilja

Digitalno doba uvelo je nove oblike rodno zasnovanog nasilja, uz uhođenje na internetu, uznemiravanje na internetu i govor mržnje na internetu koji postaju sve češći. Mlade žene posebno su ranjive, a studije pokazuju da je jedna od dvije mlade žene u EU doživjela neki oblik rodno zasnovanog *cyber* nasilja.⁹ Anonimnost i doseg koji pružaju internetske platforme ohrabрили su počinitelje, što je dovelo do porasta zlostavljanja na internetu. Ovaj trend naglašava potrebu za posebnim

⁸ The EU Directive on combating violence against women and domestic violence: challenges and opportunities, dostupno na: <https://www.reneweuropegroup.eu/events/2022-10-12/the-eu-directive-on-combating-violence-against-women-and-domestic-violence-challenges-and-opportunities>, pristupljeno: 26.08.2024. godine; IPPF EN welcomes the proposed EU law to combat violence against women and domestic violence, dostupno na: <https://europe.ippf.org/media-center/ippf-en-welcomes-proposed-eu-law-combat-violence-against-women-and-domestic-violence>, pristupljeno: 26.08.2024. godine; Combating violence against women: why the EU's new bill is a game-changer, dostupno na: <https://theconversation.com/combating-violence-against-women-why-the-eus-new-bill-is-a-game-changer-195322>, pristupljeno: 26.08.2024. godine.

⁹ Only more rights will protect women on the internet, dostupno na: <https://edri.org/our-work/only-more-rights-will-protect-women-on-the-internet/>, pristupljeno: 26.08.2024. godine.

pravnim okvirima za rješavanje *cyber* nasilja, koje tradicionalni zakoni možda ne pokrivaju na odgovarajući način.¹⁰ Direktiva (EU) 2024/1385 rješava ove izazove uvođenjem pravnih definicija i minimalnih standarda za kriminalizaciju rodno zasnovanog nasilja na internetu, osiguravajući da žrtve dobiju potrebnu zaštitu i podršku.¹¹

(3) Praznine u postojećem zakonodavstvu i mehanizmima zaštite

Prije donošenja Direktive (EU) 2024/1385 postojao je značajan nesrazmjer u tome kako su se različite države članice EU bavile pitanjem nasilja nad ženama i nasiljem u porodici. Nekim zemljama nedostajalo je sveobuhvatno zakonodavstvo ili učinkoviti mehanizmi provođenja, što je dovelo do nedosljednih razina zaštite i pravde za žrtve.¹² Ovaj patchwork pristup stvorio je scenarij u kojem se nivoi pravne zaštite koju žena prima može uveliko razlikovati zavisno o njezinoj lokaciji unutar EU. Direktiva ima za cilj uskladiti te standarde, uspostavljajući minimalna pravila za definisanje određenih krivičnih djela, kazni i usluga podrške žrtvama u svim državama članicama. Time se nastoji osigurati da sve žene u EU imaju pristup istom nivou zaštite i pravde, bez obzira na zemlju članici u kojoj žive.¹³

(4) Podrška i zaštita žrtvama

Direktiva također prepoznaje važnost pristupa usmjerenog na žrtve, naglašavajući potrebu za sveobuhvatnim uslugama podrške i zaštitnim mjerama. Žrtve nasilja često se suočavaju sa značajnim preprekama u traženju pomoći, uključujući strah od odmazde, sram, ekonomsku zavisnost i nedostatak svijesti o dostupnim službama podrške.¹⁴ Direktiva (EU) 2024/1385 nalaže državama članicama uspostavljanje specijaliziranih službi za podršku, pružanje skloništa žrtvama i pružanje pravne pomoći kako bi se žrtvama pomoglo u snalaženju u sistemu krivičnog pravosuđa.¹⁵

10 A slap in the face for all women of Europe, dostupno na: <https://eu.boell.org/en/2024/02/29/slap-face-all-women-europe>, pristupljeno: 26.08.2024. godine.

11 The Directive on combating violence against women and domestic violence should address gender-based disinformation, dostupno na: <https://www.disinfo.eu/publications/the-directive-on-combating-violence-against-women-and-domestic-violence-should-address-gender-based-disinformation/>, pristupljeno: 26.08.2024. godine.

12 A Step Forward, Yet Many Missed Opportunities: WAVE's Initial Response to the EU Directive on Combating Violence Against Women and Domestic Violence, dostupno na: <https://wave-network.org/eud-statement-0702024/>, pristupljeno: 26.08.2024. godine.

13 Enough is enough! Paving the way for a European Union free from gender-based violence, dostupno na: <https://www.greens-efa.eu/opinions/enough-is-enough-a-law-against-gender-based-violence/>, pristupljeno, 26.08.2024. godine.

14 Advocacy Update: Proposal for EU Directive combating violence against women and domestic violence (23 November 2022), dostupno na: <https://wave-network.org/advocacy-update-proposal-for-eu-directive-combating-violence-against-women-and-domestic-violence/>, pristupljeno: 26.08.2024. godine.

15 Advancing Gender Equality: The EU's Landmark Directive 2024/1385 on Violence Against Women, dostupno na: <https://eula-wanalysis.blogspot.com/2024/06/advancing-gender-equality-eus-landmark.html>, pristupljeno: 26.08.2024. godine.

Ove odredbe su ključne za osnaživanje žrtava da istupe, traže pravdu i ponovo izgrade svoje živote.

(5) Usklađivanje s međunarodnim i EU obvezama

Direktiva (EU) 2024/1385 usklađena je sa širim međunarodnim obavezama, kao što je Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (tzv. Istanbulska konvencija), koja je usredotočena na sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.¹⁶ Također odražava ciljeve unutrašnje politike EU-a, uključujući Strategiju rodne ravnopravnosti 2020-2025, koja kao prioritet daje uklanjanje rodno zasnovanog nasilja. Usvajanjem ove direktive, EU ponovo potvrđuje svoju predanost poštovanju ljudskih prava, promovisanju ravnopravnosti spolova i osiguravanju individualne sigurnosti i dostojanstva svih žena.

Uspostavom zajedničkih definicija, kriminaliziranjem novonastalih oblika nasilja, osiguravanjem dosljedne zaštite žrtava i usklađivanjem pravnih standarda u državama članicama, cilj Direktive je stvoriti sigurnije i pravednije okruženje za sve žene, jačajući predanost EU rodnoj ravnopravnosti i ljudskim pravima.

3. Direktiva (EU) 2024/1385 i Bosna i Hercegovina

3.1. Sadržaj Direktive (EU) 2024/1385

Direktiva (EU) 2024/1385 ima nekoliko značajnih segmenata koji tangiraju različita pravna područja na različitim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini, i to: krivično materijalno zakonodavstvo, krivično procesno zakonodavstvo, porodično zakonodavstvo i zakonodavstvo u vezi zaštite od nasilja u porodici.

Direktiva utvrđuje minimalne standarde za definisanje krivičnih djela i odgovarajućih kazni u vezi sa seksualnim iskorištavanjem žena i djece, kao i kibernetičkim kriminalom. Time se kriminaliziraju i kategoriziraju različiti oblici rodno zasnovanog nasilja koje je do sada priznavao samo ograničeni broj država

¹⁶ EU needs to take violence against women seriously, dostupno na: <https://www.socialeurope.eu/eu-needs-to-take-violence-against-women-seriously>, pristupljeno: 26.08.2024. godine; Omitting rape from the EU's Directive on combating violence against women is a huge mistake, dostupno na: <https://www.ceps.eu/omitting-rape-from-the-eus-directive-on-combating-violence-against-women-is-a-huge-mistake/>, pristupljeno: 26.08.2024. godine.

članica. Ovaj je korak namijenjen usklađivanju krivičnih zakonodavstava u odnosu na specifične oblike nasilja nad ženama i djevojčicama.

Centralna komponenta Direktive je obaveza država članica EU (i onih koje to žele postati) da kriminaliziraju određena ponašanja, i to: genitalno sakaćenje žena (član 3) i prisilni brak (član 4). Ovaj zahtjev naglašava jasno opredjeljenje Direktive i europskih zakonodavaca da takve prakse nisu samo kulturološke razlike, već zločini temeljeni na spolu koji se moraju riješiti i kazniti.

Osim toga, Direktiva stavlja snažan naglasak na borbu protiv nasilja povezanog s internetom i *cyber* prostorom. Direktiva zahjeva kriminalizaciju distribuciju intimnog ili manipuliranog materijala bez pristanka, uključujući *deepfake* (član 5). Direktiva nadalje prepoznaje uhođenje na internetu (član 6), uznemiravanje na internetu (član 7) i poticanje na nasilje ili mržnju na internetu (član 8) kao krivična djela. Baveći se ovim oblicima *cyber* nasilja, Direktiva popunjava značajnu prazninu u postojećem zakonodavstvu EU, pružajući, po prvi put, eksplicitnu kriminalizaciju ponašanja na internetu koje nesrazmjerno cilja i šteti ženama na temelju njihova spola. Pored toga, Direktiva navodi niz otežavajućih okolnosti koje se prilikom odmjeravanja kazne trebaju uzeti u obzir (član 11). Te okolnosti uključuju, između ostalog, opetovanost krivičnog djela, status žrtve, ranjivost, odnos zavisnosti, upotrebu oružja, posljedicu djela, motiviranost seksualnom orijentacijom žrtve, spolom, etničkom pripadnošću, vjerom, društvenim porijeklom ili političkim stavovima, kao i prekršaje počinjene u ime očuvanja ili vraćanja „časti“ i drugo. Direktiva također proširuje ovu zaštitu na zločine protiv javnih osoba, novinara/ki i branitelja/ica ljudskih prava, priznajući povećani rizik i uticaj rodno zasnovanog nasilja na te grupe.

Jedan od vizionarskih aspekata Direktive njezino je dosljedno upućivanje i naglasak na intersekcijsku diskriminaciju. Pojam „intersekcijska diskriminacija“, koji je skovala Kimberle Crenshaw ranih 1990-ih, naglašava prirodu diskriminatornih praksi pokazujući kako različiti diskriminatorni osnovi međusobno djeluju jedni na druge na višestruk način. Intersekcijski aspekt diskriminacije čini žene ranjivijima i izloženima povećanom riziku od doživljavanja rodno zasnovanog nasilja.¹⁷ Direktiva govori o intersekcijskoj diskriminaciji u vezi sa članom 21. Povelje o temeljnim pravima i navedenim osnovama diskriminacije (čl. 16, 21 i 33).

17 Advancing Gender Equality: The EU's Landmark Directive 2024/1385 on Violence Against Women, dostupno na: <https://eula-wanalysis.blogspot.com/2024/06/advancing-gender-equality-eus-landmark.html>, pristupljeno: 26.08.2024. godine.

.....

Uz napredne tehnologije, član 21. Povelje postaje značajniji jer uključuje genetske značajke kao osnovu za diskriminaciju. Priznajući intersektorsku diskriminaciju, Direktiva proširuje svoju zaštitu na najranjivije grupe koje su u opasnosti od svih oblika rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici – uključujući žene pripadnice rasnih manjina, žene s invaliditetom, pojedince/ke različite seksualne orijentacije, rodnog identiteta, i izraze, kao što su transrodne i nebinarne osobe, seksualni radnici/ce, pojedinci/ke s nižim socio-ekonomskim statusom, oni koji su beskućnici/e, s nestabilnim imigracijskim statusom – za pristup poboljšanim uslugama podrške. Te su grupe najmanje zaštićene i podržane u društvu.

Značajan dio Direktive posvećen je istragama i krivičnom gonjenju počinitelja rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici, a naročito pružanju zaštite žrtvama putem određivanja hitnih mjera (čl. 14, 15, 16, 17, 18 i 19), te pružanje odgovarajuće specijalističke podrške žrtvama (čl. 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32 i 33).

3.2. Krivično materijalno zakonodavstvo

Bosna i Hercegovina složena je država sa četiri krivičnopravne jurisdikcije:

1. Bosna i Hercegovina (državni nivo);
2. Republika Srpska (entitetski nivo);
3. Federacija Bosne i Hercegovine (entitetski nivo);
4. Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine (nivo distrikta);

Sljedstveno tome, u Bosni i Hercegovini su važeća četiri zakona koja uređuju oblast materijalnog krivičnog prava: Krivični zakon Bosne i Hercegovine,¹⁸ Krivični zakonik Republike Srpske,¹⁹ Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine,²⁰ i Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.²¹

18 Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 3/2003, 32/2003 – ispravka, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021, 31/2023 i 47/2023 – u daljem tekstu: KZ BiH).

19 Krivični zakonik Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 64/2017, 104/2018 – odluka Ustavnog suda, 15/2012, 89/2021, 73/2023 i „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 9/2024 – odluka Ustavnog suda BiH – u daljem tekstu: KZ RS).

20 Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br. 37/2003, 21/2004 – ispravka, 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017 – u daljem tekstu: KZ FBiH).

21 Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH“, br. 19/2022 – prečišćeni tekst, 3/2024 i 14/2024 – u daljem tekstu: KZ BDBiH).

.....

Direktiva (EU) 2024/1385 zahtjeva inkriminaciju sljedećih ponašanja:

1. Sakaćenje ženskih spolnih organa (član 3);
2. Prisila na sklapanje braka (član 4);
3. Dijeljenje intimnog ili manipuliranog sadržaja bez pristanka (član 5);
4. Uhođenje na internetu (član 6);
5. Uznemiravanje na internetu (član 7);
6. Poticanje na nasilje ili mržnju na internetu (član 8).

Pregledom pozitivnog krivičnog materijalnog zakonodavstva uočeno je da se sljedeće odredbe podudaraju (u većoj ili manjoj mjeri) sa odredbama Direktive o kriminalizaciji:

- Krivični zakon Bosne i Hercegovine:
Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti (član 145a).
- Krivični zakonik Republike Srpske:
Genitalno sakaćenje žena (član 133);
Proganjanje (član 144);
Prisilno zaključenje braka (član 170);
Zloupotreba fotografija ili video-zapisa polno eksplicitnog sadržaja (član 170a);
Javno izazivanje i podsticanje nasilja i mržnje (član 359).
- Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine:
Izazivanje narodnosne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti (član 163).
- Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine:
Genitalno sakaćenje ženskih spolnih organa (član 170a);
Proganjanje (član 173a);
Zloupotreba snimka spolno pornografskog sadržaja (član 186a);
Prisilno zaključenje braka (član 212a);
Javno izazivanje i podsticanje nasilja i mržnje (član 355a).

.....

Član 3. Direktive nedvosmisleno nalaže kriminalizaciju svih oblika sakaćenja ženskih spolnih organa, priznajući tešku fizičku i psihičku štetu nanesenu žrtvama. Iako pravni okvir u Bosni i Hercegovini priznaje ozbiljnost takve prakse, uočena je samo djelomična usklađenost u četiri krivična zakona. KZ RS i KZ BDBiH pokazuju eksplicitniju inkriminaciju genitalnog sakaćenja žena, uključujući odredbe koje su blisko usklađene s Direktivom. Međutim, KZ FBiH nedostaju ove inkriminacije, što naglašava potrebu za izmjenama zakona kako bi se u potpunosti ispunili standardi Direktive.

Član 4. Direktive govori o prisilnom braku, zahtijevajući stroge zakonske mjere protiv prisiljavanja pojedinaca/ki na brak. Analiza ukazuje na sličan obrazac djelomične usklađenosti. KZ RS i KZ BDBiH sadrže odredbe koje izričito inkriminiraju prisilni brak, a koje su vrlo dobro, odnosno potpuno usklađene s Direktivom. Nasuprot tome, KZ FBiH pokazuje nedostatke u izričitom priznavanju i kažnjavanju prisilnog braka, zbog čega su potrebne zakonodavne reforme kako bi se osigurala jedinstvena zaštita u svim jurisdikcijama.

KZ BDBiH kroz član 186a daje primjer namjenskog pristupa inkriminirajući različite oblike zloupotrebe i distribucije intimnog sadržaja. Međutim, nedosljednosti između nacionalnog zakonodavstva i zahtjeva Direktive (član 5), posebno u pogledu obima određenih šteta, naglašavaju potrebu za daljnjim doradom zakonodavstva. Konkretno, naglasak Direktive na vjerovatnosti nanošenja značajne (ozbiljne) štete i uključivanje prijetnji kao kažnjivog djela naglašava potrebu za širim pravnim okvirom koji je više usmjeren na žrtve. Slično tome, KZ RS sadrži odredbe koje se odnose na dijeljenje intimnog materijala bez pristanka, što dodatno pokazuje predanost borbi protiv ovog oblika zlostavljanja. Međutim, Federaciji Bosne i Hercegovine nedostaju konkretne odredbe za rješavanje ove društveno opasne pojave, naglašavajući značajne razlike u pravnoj zaštiti među različitim jurisdikcijama unutar zemlje. Nepostojanje izričitih odredbi u KZ FBiH znači da žrtve u ovoj jurisdikciji nemaju isti nivo pravne zaštite i pomoći, što stvara hitnu potrebu za usklađenim zakonodavnim reformama.

Analiza otkriva da je Republika Srpska postigla zapaženu usklađenost s Direktivom, posebno u pogledu inkriminacije *cyberstalkinga* i poticanja na nasilje ili mržnju na internetu. Krivični zakonik Republike Srpske sadrži odredbe koje se odnose na fizičke i digitalne oblike uhođenja. Slično tome, kriminalizacija poticanja na mržnju prema istom propisu odražava zahtjeve Direktive uključujući

.....

korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija i širok raspon zaštićenih karakteristika. Ove zakonodavne mjere pokazuju sveobuhvatan pristup koji je u skladu s ciljevima Direktive, predlažući čvrst pravni okvir koji može odgovoriti na nove *cyber* prijetnje.

S druge strane, zakonodavstvo Federacije Bosne i Hercegovine otkriva značajna odstupanja. Iako kriminalizira poticanje na mržnju, nedostaju mu posebne odredbe koje se bave upotrebom ICT-a u ovom kontekstu, što je ključni aspekt naglašen u članu 8 Direktive. Štaviše, ne postoje posebne odredbe koji kriminaliziraju uhođenje ili uznemiravanje na internetu, što stvara značajne praznine u zaštiti od ovih oblika kibernetičkog kriminala. Ovaj zakonodavni nedostatak potkopava namjeru Direktive da pruži sveobuhvatne zaštitne mjere protiv svih oblika digitalnih zloupotreba. Posljedično, zakonodavni okvir Federacije Bosne i Hercegovine zahtijeva značajne izmjene i dopune kako bi ispunio standarde EU, uključujući eksplicitno uključivanje krivičnih djela predviđenih čl. 6, 7. i 8. Direktive i proširenje zaštite na dodatne ranjive grupe na temelju spola, kako je navedeno u Direktivi.

Zakonodavstvo Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, iako je više usklađeno s Direktivom nego ono u Federaciji Bosne i Hercegovine, također pokazuje područja za poboljšanje. Postojeće zakonske odredbe o poticanju na nasilje ili mržnju uključuju pitanja koja se temelje na spolu, u skladu s područjem primjene Direktive. Međutim, slično kao i u Federaciji Bosne i Hercegovine, nedostaju posebni pravni okviri koji bi bili eksplicitno usmjereni na uhođenje i uznemiravanje na internetu. Dok bi se postojeći zakoni o tradicionalnom uhođenju potencijalno mogli primijeniti na internetske kontekste, nepostojanje direktnih referenci na ICT u ovim odredbama stvara dvosmislenost i potencijalne izazove u provođenju.

3.3. Zakonodavstvo o zaštiti od nasilja u porodici

Tri su važeća zakona kojima se uređuje oblast zaštite nasilja u porodici, i to: Zakon o zaštiti nasilja u porodici (u Republici Srpskoj),²² Zakon o zaštiti od nasilja u porodici (u Federaciji Bosne i Hercegovine),²³ i Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine.²⁴ Direktiva (EU) 2024/1385 naglašava nužnost provođenja neposrednih zaštitnih mjera, čvrstih protokola za zaštitu žrtava i specijaliziranih službi za podršku žrtvama.

Ova analiza je pokazala složenost i značaj usklađivanja domaćih pravnih okvira u Bosni i Hercegovini sa standardima Europske unije, posebno u kontekstu zaštite žrtava nasilja. Usporedna procjena pravnih struktura u Republici Srpskoj, Federaciji Bosne i Hercegovine i Distriktu Brčko naglašava i napredak i preostale izazove u usklađivanju lokalnih zakona s Direktivom (EU) 2024/1385. Ova direktiva uspostavlja osnovne minimalne standarde usmjerene na sprječavanje nasilja nad ženama i pružanje pravovremene i učinkovite, odnosno djelotvorne zaštite žrtvama.

Prvo, zakonski okviri u Republici Srpskoj, Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko Distriktu pokazuju značajna odstupanja, posebno u pogledu provedbe procjene rizika i hitnosti hitnih mjera zaštite. Dok je zakonodavac u Republici Srpskoj preduzeo važne korake u uvođenju obaveznih procjena rizika kao dijela svoje pravne strukture, ostaju nedostaci u smislu šireg uključivanja faktora poput ponašanja uhođenja, koji su posebno prepoznati u Direktivi 2024/1385. Ovaj propust, ako se ne riješi, može učiniti žrtve ranjivima na daljnje povrede prava, budući da uhođenje često prethodi težim oblicima nasilja. U slučaju Republike Srpske, domaće zakonodavstvo je u značajnoj mjeri usklađeno sa zahtjevima Direktive 2024/1385. Ovo usklađivanje sugerije prepoznavanje važnosti i hitnih mjera i stalne podrške žrtvama (bez obzira na izostanak podrške posljednjim novinama u ovoj oblasti od strane zakonodavca). Uprkos tome, i dalje postoji značajna zabrinutost u pogledu učinkovitosti postupaka koji se koriste za određivanje i provođenje mjera zaštite žrtava i hitnih intervencija. Postojeći procesni okvir ne pruža potrebnu brzinu i/ili sveobuhvatnost potrebnu za odgovarajuću zaštitu žrtava u kriznim situacijama, čime se potkopava opšti cilj Direktive.

²² Zakon o zaštiti od nasilja u porodici („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 102/2012, 108/2013, 82/2015 i 84/2019).

²³ Zakon o zaštiti od nasilja u porodici („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 20/2013 i 75/2021).

²⁴ Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, br. 7/2018).HHA

.....

S druge strane, Federacija Bosne i Hercegovine i Distrikt Brčko tek trebaju ugraditi formalizirane mehanizme procjene rizika, što je značajan nedostatak koji otežava proaktivan odgovor na slučajeve nasilja u porodici. Bez standardizirane procjene rizika, vlasti u tim regijama mogu biti ograničene u svojoj sposobnosti da tačno procijene nivo prijetnje žrtvama, što utiče na pravovremenu i odgovarajuću implementaciju zaštitnih mjera. Nedostatak tih procjena može dovesti do nedosljednosti u zaštiti i ostaviti žrtve izloženima ponavljajućem ili eskalirajućem nasilju. Buduće pravne reforme u entitetu Federacija Bosne i Hercegovine i Brčko Distriktu trebale bi dati prioritet uspostavljanju pristupa temeljenog na riziku, usklađenog s najboljom praksom EU.

Još jedno područje odstupanja između pravnih okvira u Bosni i Hercegovini i Direktive 2024/1385 je trajanje hitnih zaštitnih mjera. Dok okvir u republici Srpskoj nameće strogo ograničenje od 30 dana za mjere zaštite, Direktiva EU naglašava fleksibilniji pristup, gdje se zaštita održava onoliko dugo koliko je potrebno da se osigura sigurnost žrtava. Strogo ograničenje u pravnom okviru Republike Srpske može nenamjerno izložiti žrtve ponovnim prijetnjama nakon isteka ovih naloga. Ova studija sugerira da bi produženje trajanja hitnih mjera na temelju tekućih procjena rizika bolje služilo interesima zaštite žrtava. Slično tome, Federacije Bosne i Hercegovine i Distrikt Brčko mogli bi imati koristi od uvođenja kontinuiranog praćenja i fleksibilnog proširenja zaštitnih mjera kako bi se osigurale snažnije mjere zaštite za žrtve.

Nadalje, provođenje hitnih zaštitnih mjera suočava se s „logističkim“ izazovima. Dok je Republika Srpska pojednostavnila proces uključivanjem organa za provođenje zakona i centara za socijalni rad u podnošenje zahtjeva za izdavanje naloga za zaštitu, postoji prostor za poboljšanje u osiguravanju odgovora više agencija koji uključuje faktore iz zdravstva i civilnog društva. Direktiva 2024/1385 poziva na koordiniran, multidisciplinarni pristup, koji je ključan za rješavanje višestruke prirode nasilja u porodici. Federacija Bosne i Hercegovine i Distrikt Brčko zaostaju u ovom pogledu, s ograničenijim skupom dionika uključenih u proces zaštite. Buduće reforme trebale bi imati za cilj proširiti opseg agencija koje se bave zaštitom žrtava, stvarajući cjelovitiji odgovor.

Važna zabrinutost koju ova analiza izaziva je razina svijesti među žrtvama o njihovim pravima i dostupnosti zaštitnih mjera. I Direktiva i međunarodni standardi ljudskih prava naglašavaju pravo žrtava da budu u potpunosti informisane o

.....

svojim zakonskim pravima. Pravni okvir u Bosni i Hercegovini, međutim, ne nameće jasne obaveze vlastima da informišu žrtve o njihovim pravima, posebno u prekograničnom kontekstu. Uvođenje takvih obaveza u domaće pravo ne bi samo poboljšalo zaštitu žrtava, već bi osiguralo i usklađenost s Direktivom.

Pored toga, zakonodavni okvir u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine u velikoj je mjeri usklađen s odredbama Direktive 2024/1385. Međutim, ključna preporuka za zakonodavce u ovom okrugu je da razviju i ugrade detaljan pojedinačni postupak procjene. Takav bi postupak bio usmjeren na sistemsko utvrđivanje specifičnih potreba svake žrtve i određivanje odgovarajućeg nivoa potrebne zaštite. Ovaj proces trebao bi biti vođen kriterijima navedenim u članu 16. Direktive, osiguravajući standardizirani pristup zaštiti usmjeren na žrtve. Zakonodavna situacija u Federaciji Bosne i Hercegovine odražava zapažanja iznesena za Brčko Distrikt. Iako postoji značajna usklađenost s odredbama Direktive, preporučuje se uvođenje individualiziranih procjena za zaštitu žrtava. Provođenje takvih procjena poboljšati će osjetljivost i učinkovitost zakonodavnog okvira, osiguravajući da su zaštitne mjere prilagođene jedinstvenim okolnostima svake žrtve.

Stoga, iako trenutni pravni okviri u Republici Srpskoj, Federaciji Bosne i Hercegovine i Distriktu Brčko pokazuju značajnu usklađenost s Direktivom (EU) 2024/1385, postoji potreba za daljnjim usavršavanjem. To uključuje poboljšanje proceduralne učinkovitosti u određivanju i provođenju zaštitnih mjera i usvajanje individualiziranih procjena žrtava u skladu sa standardima Direktive.

Zaključno, iako je Bosna i Hercegovina napravila hvalevrijedne korake prema usklađivanju svojih pravnih okvira sa standardima EU, posebno u Republici Srpskoj, potrebne su daljnje reforme kako bi se domaći zakoni u potpunosti uskladili s Direktivom (EU) 2024/1385. Primarna područja za poboljšanje uključuju formaliziranje postupaka procjene rizika u svim jurisdikcijama, produženje trajanja hitnih zaštitnih mjera na temelju potreba žrtve, podsticanje saradnje među javnim organima i jačanje svijesti žrtava o njihovim zakonskim pravima. Rješavanje ovih nedostataka ključno je kako bi se osiguralo da sve žrtve nasilja u Bosni i Hercegovini dobiju pravovremenu i učinkovitu, odnosno djelotvornu zaštitu propisanu pravnim okvirom EU. Ove reforme ne samo da će ojačati pravni okvir, već će također osigurati veću dosljednost i pravičnost u zaštiti žrtava nasilja, pozicionirajući Bosnu i Hercegovinu kao učinkovitiju i usklađeniju državu s pravima u domeni prevencije rodno zasnovanog nasilja.

5. Zaključak

Usklađivanje zakonodavstva Bosne i Hercegovine s Direktivom (EU) 2024/1385 predstavlja značajan korak ka rješavanju sveprisutnog problema nasilja prema ženama i nasilja u porodici. Kako analiza otkriva, iako je Bosna i Hercegovina – odnosno dvije jursidikcije u Bosni i Hercegovini – napravila hvale vrijedan napredak uključivanjem određenih krivičnih djela u svoja krivična zakonodavstva, kritični nedostaci ostaju. Direktiva nalaže sveobuhvatne mjere koje ne samo da kriminaliziraju takve radnje, već i osiguravaju čvrste mehanizme podrške i zaštite za žrtve. Kako bi se u potpunosti uskladila s Direktivom (EU) 2024/1385, Bosna i Hercegovina mora poboljšati svoje zakonske odredbe kako bi sveobuhvatno riješila sve oblike ove izrazito negativne društvene pojave. Tekući zakonodavni naponi u Bosni i Hercegovini pokazuju predanost usklađivanju sa standardima EU. Međutim, postizanje potpune usklađenosti zahtijeva višestruki pristup koji ne samo da kažnjava počinitelje već i daje prioritet dobrobiti i pravima žrtava. Kroz kontinuiranu reformu zakonodavstva i poštovanje međunarodnih standarda za zaštitu ljudskih prava, Bosna i Hercegovina može podsticati pravno okruženje koje se učinkovito bori protiv rodno zasnovanog nasilja i štiti dostojanstvo svih pojedinaca i pojedinki.

.....

Helsinški parlament građana (HPG) Banja Luka je registrovan 16. avgusta 1996. godine kao lokalna nevladina organizacija u Republici Srpskoj/Bosni i Hercegovini. Od tog vremena HPG Banja Luka je aktivno uključen u promociju, jačanje i povezivanje civilnih inicijativa, radeći na pomirenju i osnaživanju marginalizovanih društvenih grupa za političko djelovanje na lokalnom i regionalnom nivou.

Svoju viziju HPG Banja Luka nastoji ostvariti djelovanjem kroz četiri programska područja: Jačanje civilnog društva i transformacija javne vlasti u servis građana, Zalaganje za rodnu jednakost, Kultura dijaloga i izgradnja povjerenja i Jačanje kapaciteta organizacije.

Misija: Helsinški parlament građana Banja Luka je organizacija koja podržava i stimuliše autonomnost, ravnopravnost i slobodu svih građana i građanki pokretanjem i podržavanjem različitih demokratskih i mirovnih inicijativa i uključivanjem marginalizovanih društvenih grupa u demokratske procese.

Vizija: Društvo jednakih mogućnosti za sve.

Prioriteti djelovanja:

Oснаživanje marginalizovanih grupa, posebno žena, mladih i manjinskih grupa, za političko djelovanje i unapređenje svog položaja u društvu

Uticao na institucije vlasti u Bosni i Hercegovini radi unapređenja zakona i javnih politika prema ovim grupama

Povećanje zastupljenosti i bolja prezentacija žena, mladih i manjina u medijima

Jačanje svijesti građana i građanki u Bosni i Hercegovini o diskriminaciji marginalizovanih grupa i mehanizmima zaštite njihovih prava

Jačanje saradnje sa drugim organizacijama i institucijama u Bosni i Hercegovini, ali i na međunarodnom nivou

Približavanje obrazovnih programa, literature, znanja i vještina u vezi sa izgradnjom mira, razvojem civilnog društva i ljudskim pravima građanima i građankama BiH

Kontinuirano usavršavanje osoblja Helsinškog parlamenta građana Banja Luka i rad na održivosti organizacije

www.hcabl.org

HELSINSKI
PARLAMENT
GRADANA
BANJALUKA